

ОБОРОНА ЗАМОСТЯ

××××× ЛЕГЕНДА ПРО ЛОПАТУ ×××××

ОБОРОНА ЗАМОСТЯ

× × × × × ЛЕГЕНДА ПРО ЛОПАТУ × × × × ×

«Від імені польської армії вітаю Армію Української Народної Республіки, яка відроджена і зміцнена, ставить собі нові завдання, від яких може залежати майбутнє Європи. Наша армія пам'ятає криваві битви, в яких незмінне брало участь українське військо, як у дні звитяги, так і в години випробувань. Спільно пролита кров і могили героїв заклали наріжний камінь для взаєморозуміння й успіху двох народів. Нині, після двох років важкої боротьби з варварським нападником, я прощаюся з прекрасними військами Української Народної Республіки й стверджую, що в найтяжчі хвилини, в нерівних боях вони високо несли свій прапор, на якому виписане гасло ЗА НАШУ І ВАШУ СВОБОДУ, що є символом віри кожного чесного вояка».

*Зі спеціального наказу
маршала Юзефа Пілсудського,
в якому він дякував українській армії
за участь у спільній війні з більшовиками.
8 жовтня 1920 року*

Ви зараз читаєте перший історичний мальопис УІНП. Переконали, що він стане знаковою подією в справі популяризації історії, а також відновлення та збереження національної пам'яті українського народу. Але тут буде не про це. Відкриття. Саме це слово асоціюється із «Обороною Замостя. Легендою про лопату». Він стане відкриттям у різних смислах. Відкриває новий для нас формат популяризаційних матеріалів. Відкриває маловідому для українців сторінку українсько-польського військового союзу та протидії більшовикам на початку ХХ століття. А також є відкриттям для широкого загалу таланту нашого співробітника - автора, художника і сценариста коміксу Володимира Поліщука. Тож нехай всі ці відкриття стануть приємним доповненням до кращого розуміння минулого та втіхи від прочитання цього чудового твору.

АНТОН ДРОБОВИЧ,

Голова Українського інституту
національної пам'яті

Від авторів:

Тема Української Революції 1917-1921 років мало відрефлексована в сучасній українській культурі. Зацікавити якомога більше коло людей цією героїчною добою – була основна мета, якою ми керувались, працюючи над цим мальописом.

При створенні історії про бої за Замостя, ми перечитали багато історичних джерел, щоб відновити атмосферу тих серпневих днів 1920 року. Надихаючись роботами Джека Кірбі та Майкла Міньюли, ми намагались створити цікавий, захоплюючий, динамічний і водночас історичний мальопис, який після прочитання міг би заохотить дізнатись більше про Добу Перших визвольних змагань. Хоча кого ми обманюємо, ми просто отримували задоволення від поєднання гік-культури та популяризації української історії. Сподіваємось, отримаєте його і ви.

Автори дякують колегам та друзям – усім не байдужим, хто у той чи інший спосіб долучився до створення мальопису, та вболівав за долю проекту. Ваші цінні поради, конструктивна критика та різноманітна інформація додали нам творчої наснаги.

Серпень 1920 року.

Триває польсько-радянська війна, у якій українські військові частини, беруть активну участь, як польські союзники.

Російські більшовики на чолі з Леніним намагаються «перенести вогнище світової революції і радянської влади у Європу». Не рахуючи втрат, армія більшовиків вперто просувається до польської столиці.

13 – 25 серпня відбулася масштабна Варшавська битва. Червоні дивізії Михайла Тухачевського зупинені і змушені відступати під ударами польських військ. Для їх порятунку радянське командування відправляє найбоєздатнішу на той час Першу кінну армію Будьонного з-під Львова.

Армія повинна форсованим маршем через Замостя і Люблін зайти у фланг і тил польським частинам, які наздоганяють війська Тухачевського. Якщо рейд вдасться - Перша кінна увірветься у широкий розрив бойових порядків наступаючих поляків, розрізавши їх фланг.

Про наближення «червоних» стало відомо 26 серпня. У Замості тоді перебували окремі підрозділи української Шостої стрілецької дивізії полковника Марка Безручка, та прибув на відпочинок і поповнення польський 31-й полк стрільців Каньовських, під командуванням капітана Миколая Болтуца.

Штаб польської армії призначає Марка Безручка, як старшого за званням, керівником оборони міста. Його заступником стає начальник штабу Шостої стрілецької дивізії Всеволод Змієнко. На першій лінії оборони, яку формують здебільшого польські підрозділи, Безручко довірив командування Болтуцу, з яким вони швидко знайшли спільну мову. Перед оборонцями стоїть задача – втримати і скувати під маленьким містечком Першу кінну, до підходу польських частин генерала Галлера.

Замостя, через яке проходила залізниця, було старовинним невеликим містечком з давно зруйнованими мурами і височенною ратушою. Майже впритул оточене навколишніми селами, розташоване на березі болотистої річки Лабунки, воно мало декілька досить важких для оборони ділянок у передмістях.

Тому з 27 серпня перед українськими саперами постала нелегка задача – якомога швидше і краще підготувати позиції для трьох тисяч оборонців, на яких сунуло понад 14 тисяч будьонівців з 72-ма гарматами.

Поглянемо ж разом на події оборони, разом із простим українським сапером Шостої стрілецької дивізії - Гнатом Вечірнім на прізвисько «Лопата», який як раз працює над спорудженням загород з колючого дроту в передмісті Замостя...

ДОБРЕ,
ЩО МІСЦЕВІ
ДОПОМАГАЮТЬ
ОКОПИ КОПАТИ.
І ДЛЯ ДРОТІВ
КІЛКИ НАМ
ПРИГОТУВАЛИ...

СМАЧНІ...
А ДОПОМАГАЮТЬ –
БО ЦЕ ДІМ ЇХНІЙ,
У ЯКИЙ ВОРОГ ПРЯМУЄ.
ТИСЯЧІ ЇХ ТУТ...
І ЦЕ ДОБРЕ
І ПРАВИЛЬНО...

І СЛИВИ
У НИХ СМАЧНІ!
ДЯДЬКУ ГНАТ,
ГА?

ДЯДЬКУ ГНАТ?! А КАЖУТЬ,
ЩО БУРГМІСТР
ЗА ОКОПИ
ПЛАТИТЬ

А ХАЙ ТАК
ТО І ШО? МИ ТУТ
НЕ ЗА ГРОШІ...

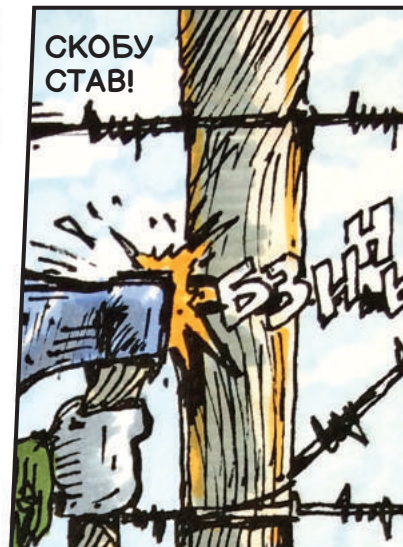

ТУТ СТАВИТИ
БУДЕМО...

ДЯДЬКУ ГНАТ,
А ЧОГО У ВАС
НА ЛОПАТІ
1915 РІК?

У 15-МУ
ЇЇ У АВСТРІЯК
ДОБУВ...
ТИ МІРЯЙ,
А НЕ ЯЗИКОМ МЕЛИ

ТЕХНІЧНИЙ КУРІНЬ VI СТРЕЛЕЦЬКОЇ ДИВІЗІЇ (2 САПЕРНІ СОТНІ), ЗА ДОПОМОГИ ПОНАД ТРЬОХ ТИСЯЧ МІСТЯН І ОХОЧИХ З НАВКОЛИШНІХ СІЛ ЗА ДЕКІЛЬКА ДНІВ ЗБУДУВАТИ ПОНАД 18 КМ ОБОРОНИ З ДРОТЯНИМИ ЗАГОРОДАМИ, ПОДЕКУДИ У 3-4 РЯДИ...

САМ БОГ ВАС НАМ
ПОСЛАВ, ПАН ГНАТ.
З УКРІПЛЕННЯМИ,
МИ НЕ ТЕ ЩО ЧЕРВОНИХ –
ЧОРТА ВІДІБ'ЄМ.
Я, ДО РЕЧІ МІСЦЕВИЙ...

МІСЦЕВИЙ
ТО ДОБРЕ.
ЦУПКІШЕ ЗА РІДНУ
ЗЕМЛЮ ВХОПИШСЯ,
СИЛИ ВОНА
ТОБІ ДАСТЬ...

А УКРІПЛЕННЯ...
ГОЛОВНЕ «МАЛИЙ»
ЛЮДИ, А НЕ ОКОПИ...
ПОВІР, Я З 1914
УСІЛЯКЕ БАЧИВ.

... А Я... Я ВПЕРШЕ БУДУ У БОЮ.
МЕНІ, ЯКЩО ЧЕСНО...
ТО ДУЖЕ ВЖЕ
СТРАШНО

НЕ БОЯТЬСЯ
ГЕРОЇ ТА ДУРНІ...
ПЕРШІ У БОГА, ДРУГІ
В ЗЕМЛІ. БІЙСЯ...
І ВИЖИВЕШ...

КРУЦ!!!
У ВАС
ОКУЛЯРИ ЗЛАМАНІ?
ВИ СТРІЛЬЦЯ –
НЕ СТАРШИНУ
ПРИВЕЛИ!

ЧИ Я ПОМИЛЯЮСЯ, САПЕРЕ?
ВИ ОФЦЕР? ВИ ДАСТЕ МЕНІ
НЕОБХІДНІ
ПОЯСНЕННЯ?

САМЕ ТАК,
ПАНЕ ПОРУЧНИК, ДАМ!
А КРУЦ НЕ ВИНЕН...
МОВИ У НАС СХОЖІ, АЛЕ РІЗНІ.
ВІН ПРОСИВ СТАРШИНУ,
МИ ПОЧУЛИ СТАРШОГО

... ЗА ВІКОМ СТАРШОГО?
НУ-НУ... У ДВОХ МІСЦЯХ
ДРОТИ ПЕРЕВІРТЕ.
ЗАЛИШИТЕСЬ З
НАМИ, ЦЕ НАКАЗ!!!

САПЕР ГНАТ
ВЕЧІРНІЙ ВАШ НАКАЗ
ВИКОНАЄ,
ПАНЕ ПОРУЧНИКУ!!!

АГОВ! КРУЦІ КАЖУТЬ
ТИ ПОРУЧНИКУ САМОГО
ПАНА БЕЗРУЧКА
ПРИВІВ?

... ХАЙ КАЖУТЬ.
ВИ КРАЩЕ Б НЕ СМІЯЛИСЯ,
А ДОРОБЛЯЛИ –
СОН НЕ СІДАЄ!

ЛИШИ ЇХ У СПОКОЇ
«МАЛИЙ».
ХАЙ ПОСМІЮТЬСЯ, ДОКИ
МОЖНА... ПІШЛИ

ПЕРЕЖИВЕМО!
А ПИРИГ З МАКОМ
ТО ДОБРЕ.
А ТО Я МАКОВІЯ
ПРОГАВИВ –
НЕ ДО ШУЛИКІВ
БУЛО...

О! СМАЧНО.
РАЗ НАМ
РАЗОМ БУТИ,
РОЗКАЖИ ПРО СЕБЕ.
ПРО ЗАМОСТЯ...
А ДРОТИ РАНО
ГЛЯНУ.

ТРИМАЙТЕ
ЦЕ МАКОВЕЦЬ, –
МАМА СПЕКЛА.
Я ЇХ СТРАХ ЯК ЛЮБЛЮ.
А ПЕРЕЖИВЕМО БІЙ –
У ГОСТІ ДО МЕНЕ
ПРОШУ.

ТО ТАК...
А ВОРОГ ТОЙ
ОДИН – МОСКВА...
УСЕ МАЛО
ЇМ... НІЧОГО,
ЗАВТРА УСЕ
ВИРІШИТЬСЯ...

БАЧИТЕ,
ОН РАТУША,
ВИСОЧІЄ? Я ЧЕРЕЗ
ЧОТИРИ ПЕРЕХРЕСТЯ
ВІД НЕЇ ЖИВУ
З МАМОЮ
І СЕСТРАМИ...

... ОТАК МАЛИЙ...
СОТНІ РОКІВ
ПОЛЯК ТА УКРАЇНЕЦЬ
ТО ОДИН ОДНОГО ЧУБЛЯТЬ,
ТО РАЗОМ – ЯК ЗАРАЗ –
ПРОТИ ВОРОГА Б'ЮТЬСЯ...

... ГОВОРИЛИ ДОВГО. ДО ПІВНОЧІ. ЯК СИН
З БАТЬКОМ. ГОВОРИЛИ ЯК ЛЮДИ, ЯКІ ДАВНО
ОДИН ОДНОГО ЗНАЮТЬ ТА РОЗУМІЮТЬ.

29 СЕРПНЯ 1920 Р.
ОКОЛИЦІ МІСТА
ЗАМОСТЯ...

ДОБРО
ПАНСКОЕ
НАШЕ
БУДЕТ?

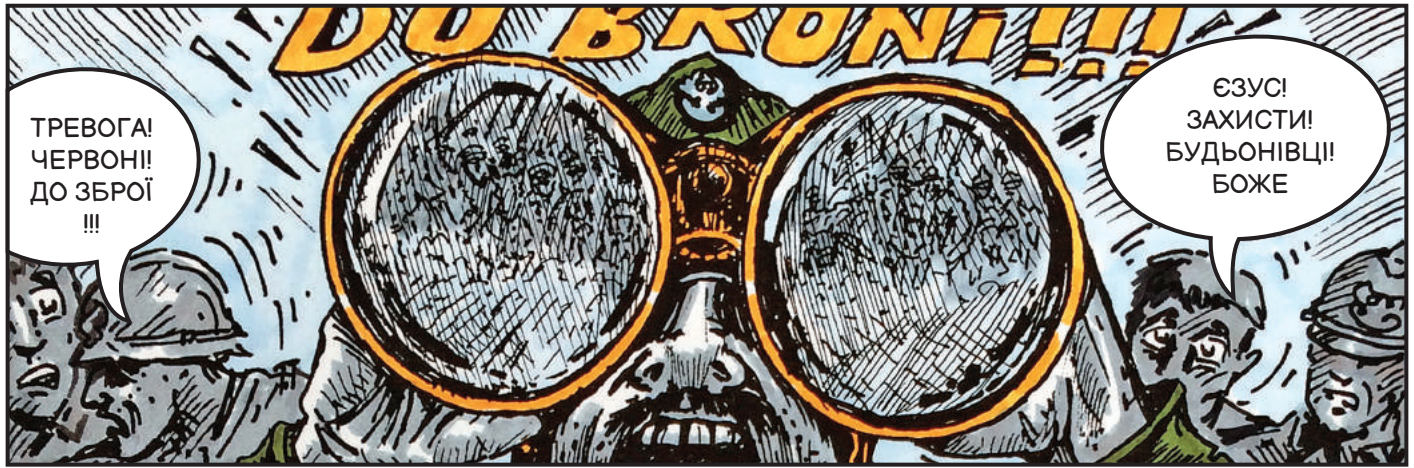
ЕХ!
І БАБИ ПАНСКІЄ
НАШИ!!!

БАЙЦИ!
ШАШКИ НАГОЛО –
ЗНАМЯ ВПЕРЬОД!
ЗАХВАТИМ І УДЕРЖИМ
ПРЕДМЕСТЬЄ...

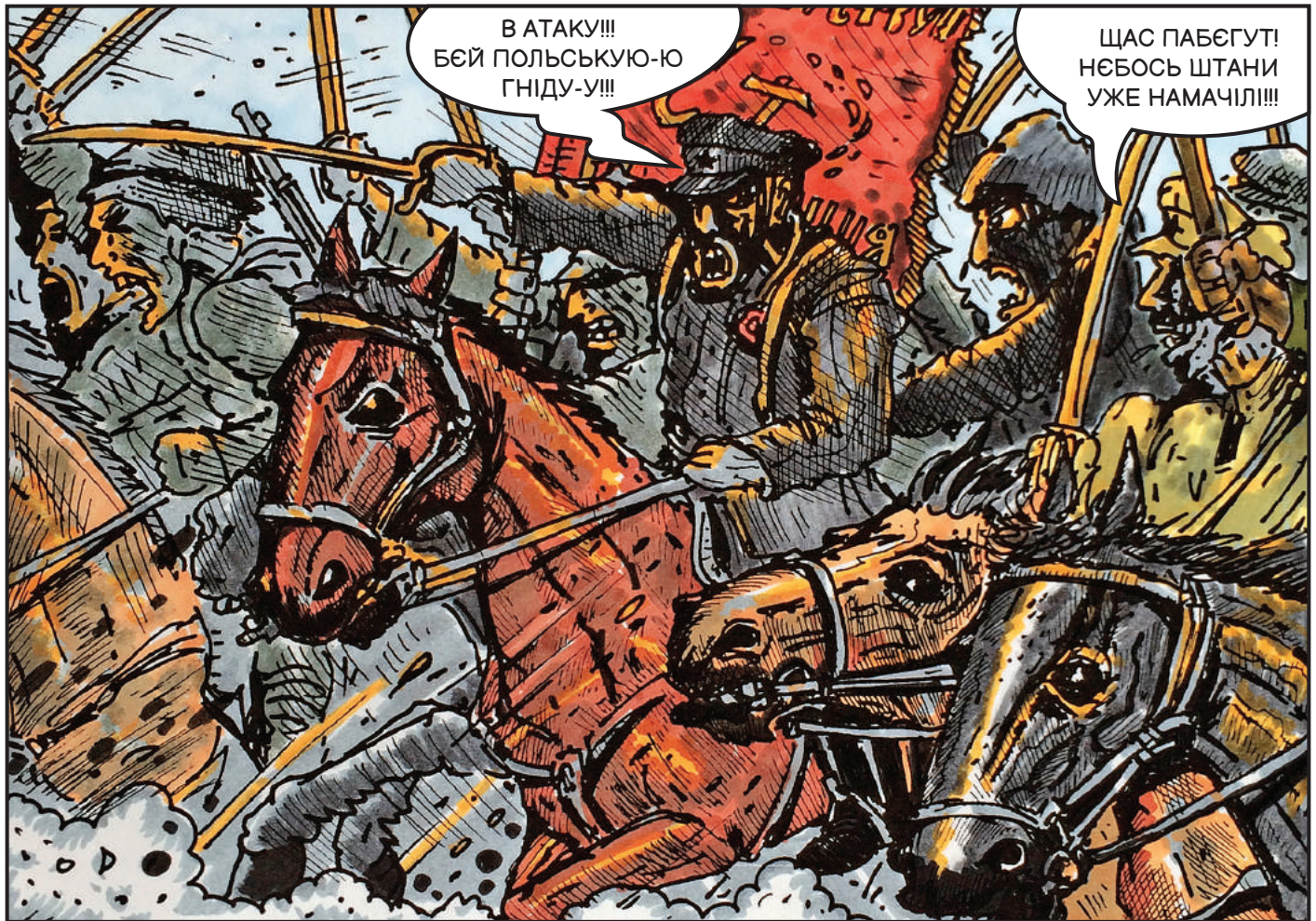
ПРАЙДЬОМ «КАЛЮЧКУ» –
БУРЕЙ ЛЕТИТЕ ПО АКОПАХ!
ПЛЕНИХ НЕ БРАТЬ!
ПАНОВ – НЕ
ЩАДІТЬ!

РИСЬЮ!!
МАРШ!!!

ТРЕВОГА!
ЧЕРВОНІ!
ДО ЗБРОЇ
!!!

ЄЗУС!
ЗАХИСТИ!
БУДЬОНІВЦІ!
БОЖЕ

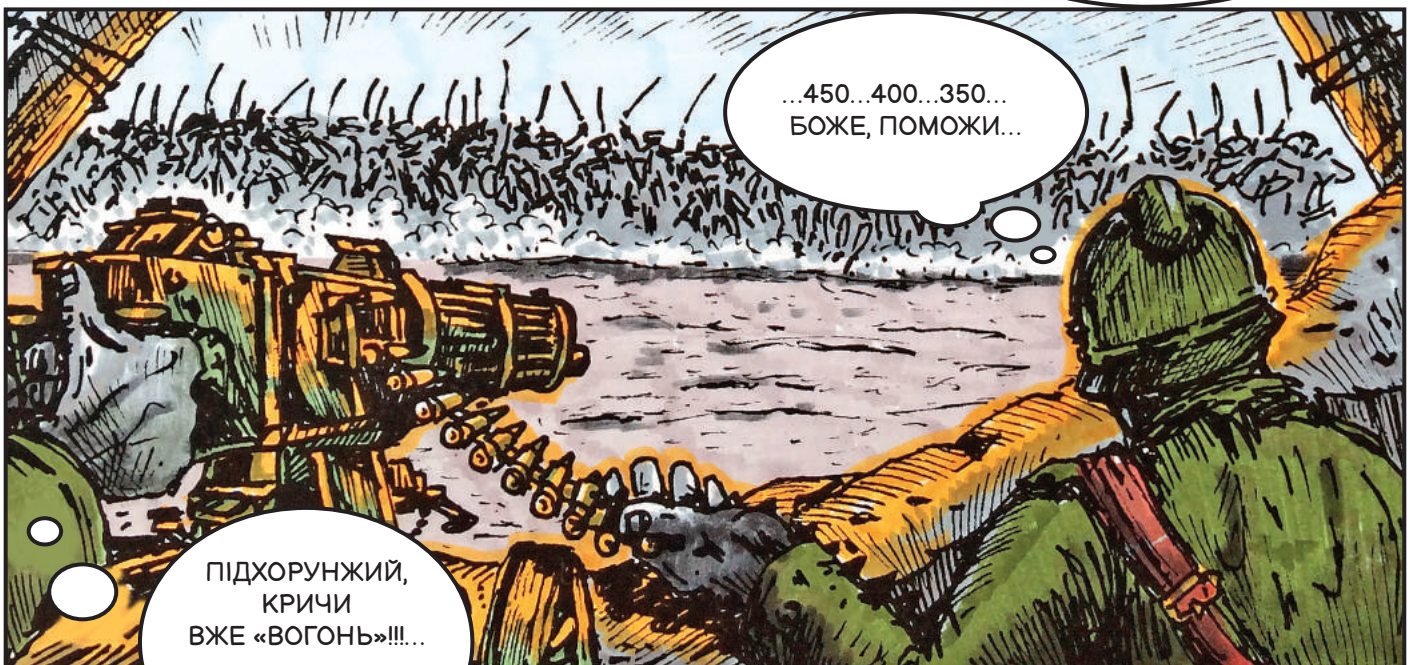
В АТАКУ!!!
БЕЙ ПОЛЬСЬКУЮ-Ю
ГНІДУ-У!!!

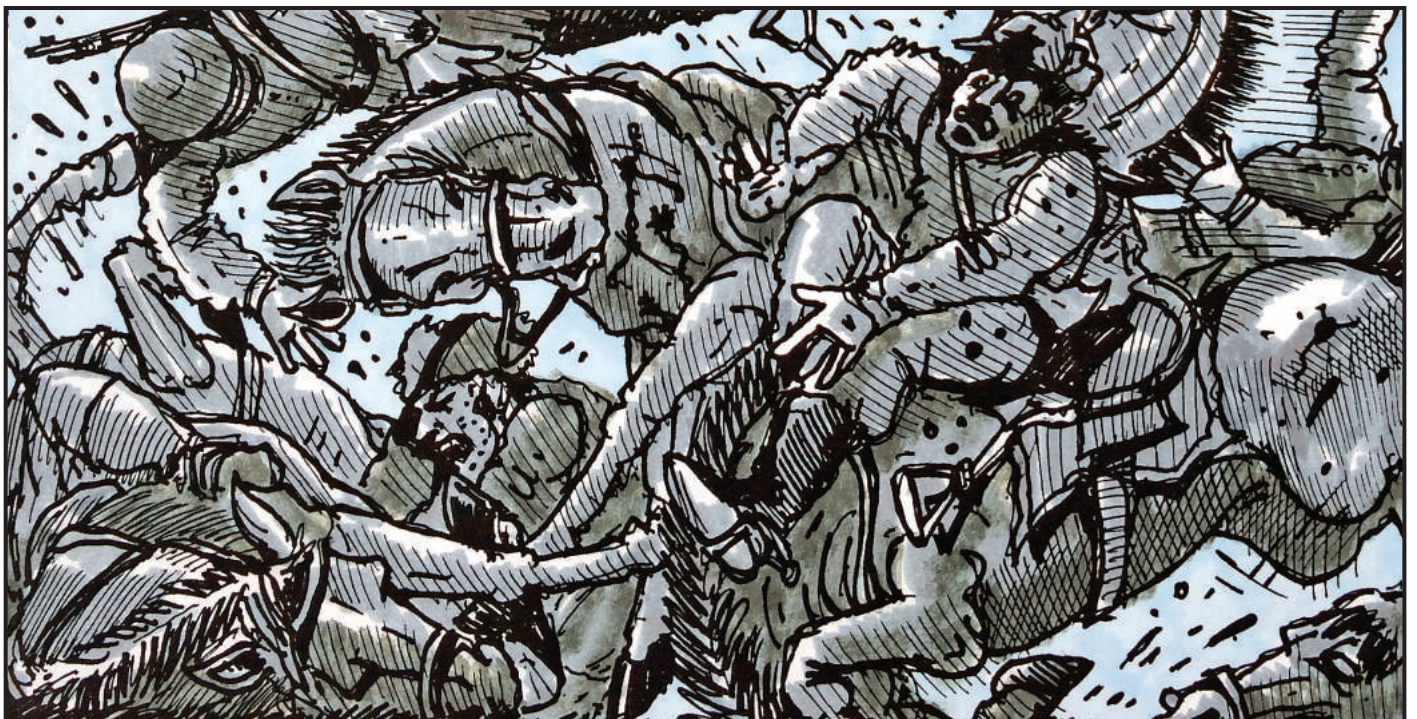
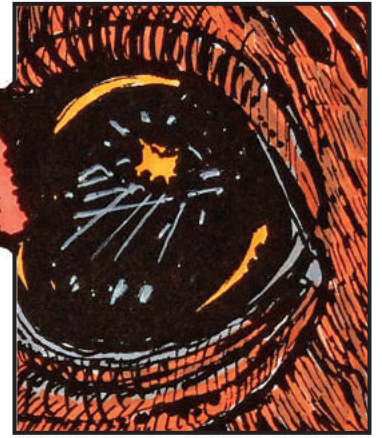
ЩАС ПАБЕГУТ!
НЕБОСЬ ШТАНИ
УЖЕ НАМАЧІЛИ!!!

ЖОВНІРИ – НА ПОЗИЦІЇ!
ВОГОНЬ ПО КОМАНДІ!

КУЛЕМЕТИ!!! ДИСТАНЦІЯ 300 КРОКІВ!
ПО МОЇЙ КОМАНДІ ВОГОНЬ!
НЕ ДАЙТЕ ЇМ ПРОЙТИ!!!

ОТАК!
ЖОДНОМУ ПІДЙТИ
ДО ОКОПІВ
НЕ ДАЙТЕ!!!

БІДНІ КОНІ...
ЇХ ЗА ЩО...

ТРАТАТАТА!

АНІ НАС
КАК ТРАВУ
КОСЯТ!

ТВАЮ МАТЬ! ТАМ ДЕСЯТКІ
ПУМЛЄМЬОТОВ!!!

ТРУБІ
АТХОД,
ГАРНІСТ!

СЛУШАЮСЬ!
ЧОЙТО МНОГО У ЛЯХОВ
ПУЛЄМЬОТОВ...

НЕОЧІКУВАНО ОТРИМАВШИ ВАЖКІ ВТРАТИ ВІД КУЛЕМЕТНОГО ВОГНЮ, ЧЕРВОНІ, ЗАЛИШАЮЧИ ВБИТИХ І ПОРАНЕНИХ, ШВИДКО ВІДЙШЛИ...

ЧЕГО АСТАНАВІЛІСЬ?
НАС ДОБЮТ
ТУТА УСЕХ!

УХОДЯТ!!!
АТХОДІТ
ЕСКАДРОН! СУКІ!
БРОСІЛІ НАС!
КАМІСАР СКАТІНА!
...

ПРИПІНИТИ ВОГОНЬ!
ВОРОГ ВІДСТУПАЄ!!
ПЕРЕЗАРЯДИТИ
КУЛЕМЕТІ!

АГА!!!
ПСЯ КРЕВ!
ТІКАЮТЬ!!!
БІЖІТЬ
У МОСКВУ!

НІЧЕГО...
Я ВЕРНУСЬ
СКОРО...
І ВАМ НЕ
ПАЗДОРОВІТЬСЯ
...

ХЛОПЦИ!
КАНЧАЙ ПЕРЕКУР.
АРУЖІЄ
ПАДАБРАТЬ!!!

ГЛЯ! КАМАНДІР
ІДЬОТ. ВСТАЙОМ,
СТРОЄМСЯ...

ГАВАРЯТ,
ЧТО НАШИМ СІЛЬНО
ПО ШАПКЕ ДАЛІ...

ПОЗИЦІЇ ЧЕРВОНО-
АРМІЙЦІВ. 18:30
СЕЛО ЯНОВІЦЕ
ЗАМОСТЯ В 4 КМ

СІДІТЕ БАЙЦИ!
КУРІТЕ!
Я К ВАМ НЕ КАК КОМАНДІР,
КАК БАЛЬШЕВІК К БАЛЬШЕВІКАМ
ПРІШОЛ!

СЕГОДНЯ МИ
МНОГИХ ПАТЕРЯЛІ...
НО! ВРАГ СТОМЛЕН
І БОІТСЯ! НУЖНО
АДІН УДАР!

НО КАК?
КАК?
ЯК?

І МИ СЛОМІМ
ЛЯХОВ!
ВОЗЬМЬОМ ГОРОД!
ЕТО ТОЧНО!

МИ АТАКУЄМ НОЧЬЮ!
САМИЙ СЛАБИЙ УЧАСТАК!
РАЗВЕДЬОМ ІХ КАК КАТЯТ!

ПЛЕННИХ НЕ БРАТЬ!
ВСПОМНІТЕ, КАК МИ
ВОЄВАЛИ НА КАВКАЗЕ!
КАК БІЛІ ПЕТЛЮРУ
І АТАМАНОВ НА УКРАЇНІ!

КОМДІВ ПРІСЛАЛ К НАМ,
СПЕЦА ПО ПРАРИВАМ, НАШЕГО
ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНАГО ТАВАРИЩА
ПО ПЕРВОЙ КОННОЙ...

БАЙЦИ,
КРАСИВО
ГАВАРИТЬ
Я НЕ УМЕЮ
АКАДЕМІЄВ
НЕ КАНЧАЛ

НО ПРИКОНЧІЛ
ЕТИМ НАЖОМ
МНОГО КОНТРИ!
І ПРІДАТЕЛІЙ!

«СПЕЦ ПО ПРАРИВАМ»
В ДЕТАЛЯХ РОЗПОВІВ ПЛАН
НІЧНОЇ АТАКИ І РОЛЬ КОЖНОГО,
ТА РОЗДАВ ЯЩИК ГРАНАТ...

КІНЬМИ З ХОДУ ВЖЕ НЕ ЛІЗУТЬ... А ДРОТИ ЇМ РОЗВЕРНУТИСЯ НЕ ДАЮТЬ. ДОКИ УСІ АТАКИ ВІДБИТО...

МІСТО ХОЧ І ОТОЧЕНЕ, АЛЕ КРАЩЕ ВСЬОГО АТАКУВАТИ З ЗАХОДУ ТА ПІВНОЧІ. ДУМАЮ, ЩО ПРОРИВАТИСЬ БУДУТЬ ВІД ЯНОВИЦЕ

ХОЧУТЬ В ПЕРЕДМІСТЯ ВСКОЧИТИ... КАПІТАНЕ, РЕЗЕРВ ЯКРАЗ ТАМ І ЗНАХОДИТЬСЯ. ВАШІ ГОТОВІ?

ШТАБ
ОБОРОНИ МІСТА...
22:30...

О 21.00 З БОКУ ГИЖІ ПІСЛЯ АРТОБСТРІЛУ ПОЧАЛАСЯ МАСОВАНА АТАКА. ВОРОГ ЛЮДЕЙ НЕ ШКОДУЄ... БІЙ ЩЕ ЙДЕ. ПОЗИЦІЇ ТРИМАЄМ.

О 19.00 З БОКУ СЕЛА ВІДБУЛАСЯ СИЛЬНА АТАКА. ВОРОГА ВІДБИТО КУЛЕМЕТНИМ ВОГНЕМ І ГАРМАТАМИ

ГОТОВІ. БАТАЛЬЙОН ВІДЧАЙДУХІВ! ДІЄМО ЗГІДНО ВАШОГО НАКАЗУ, ПАНЕ ПОЛКОВНИКУ. ЖОВНІРИ НАЛАШТОВАНІ РІШУЧЕ...

ЦЕ ДОБРЕ. ВОРОГ ПОСПІШАЄ. ТОМУ І ЯТРИТЬСЯ... ЯК ДО РЕЧІ У ПОЛЯКІВ З УКРАЇНЦЯМИ СКЛАЛОСЯ?

ПОТОВАРИШУВАЛИ!
ВОРОГ ЖЕ
СПІЛЬНИЙ. А ТЕ,
ЩО БУДЬОННИЙ
СПІШИТЬ – ДОБРЕ
ПОМИЛОК
НАРОБИТЬ

ЩО ШВИДКО РОБИТЬСЯ –
КРИВЕ РОДИТЬСЯ...
СПІШИТЬ БО ЗНАЄ, ЩО
ГЕЛЛЕР ВЖЕ БЛИЗЬКО

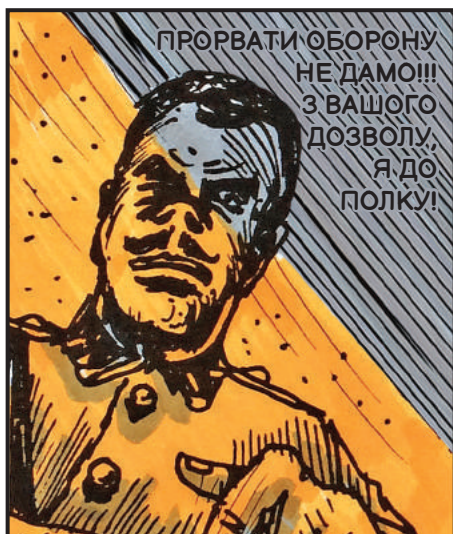
ГЕЛЛЕР ДАЙ БОЖЕ
РАНКОМ ПІДІЙДЕ.
А НАМ МІСТО ВТРИМАТИ
ТРЕБА. ПРАВА НА
ПОМИЛКУ НЕМА

ВЕЧІР В ХАТУ –
ВОРОГУ ГРАНАТУ!
Я У ВАС
ІНСТРУМЕНТИ
ЗАБУВ...

... ВЕЧУР!
ТО ВИ ПАН
САПЕР? ІДІТЬ
ДО ОКОПУ, ЧАЮ
БУДЕТЕ?

В ЦЕЙ ЖЕ ЧАС, НА ПЕРЕДОВІЙ, РАЙОН
«ЯНОВІЦЕ»

ПРОРВАТИ ОБОРОНУ
НЕ ДАМО!!!
З ВАШОГО
ДОЗВОЛУ,
Я ДО
ПОЛКУ!

З БОГОМ, КАПІТАНЕ
НАКАЗ БЕЗ ЗМІН:
ТРИМАТИ ОБОРОНУ
ДО ОСТАННЬОГО

БЕРЕЖІТЬ
СЕБЕ!
ПАМ'ЯТАЙТЕ
ПРО
РЕЗЕРВ...

ПАНЕ ПОЛКОВНИКУ!
БУДЬОННИЙ ЗУБИ
ЗЛАМАЄ – АЛЕ НЕ ПРОЙДЕ!
КЛЯНУСЬ... ЧЕСТЮ!!!

ЗНАЮ, ВІРЮ.
ЗІ КАНЬОВСЬКИЙ
ЗРОДИВСЯ У НАС, ПІД
КАНЕВОМ. ЗНАЧИТЬ
НЕ ПІДВЕДЕ!

І КАПІТАНЕ...
ПІДБАДЬОРТЕ
ЛЮДЕЙ. СКАЖІТЬ
РАНКОМ МИ
У НАСТУП ПІДЕМ.
З БОГОМ!

22.30. ПАРА.
У САСЕДІЙ
БОЙ ЗАТІХАЄТ...

ДО ПЕРШОЇ ЛІНІЇ ДРОТУ
ПІДПОВЗЛИ ТИХО...
ДРОТИ ПОРІЗАЛИ...

ОБЕРЕЖНО ПОСУНУЛИ
ВПЕРЕД, ДО ОКОПІВ,
ВПЕВНЕНІ У ПЕРЕМОЗІ

«СПЕЦ», ЩО ПОВЗ
ОДИН З ПЕРШИХ, ПОДАВ
ЗНАК ЗУПИНІТИСЬ

ТОЛЬКО БИ
НЄ ПАДВЬОЛ, ХАЙ
ЗДОХНЄТ – НО
ПУЛЄМЬОТИ УБЄРЬОТ.
ТОЛЬКО БИ...

... А ПІД ГИЖОЮ
ВСЕ ЩЕ СТРІЛЯЮТЬ.
ДОБРЕ ЗА СЬОГОДНІ
ЧЕРВОНИМ ДАЛИ ЧОРТІВ.
ДУМАЮ, ВЖЕ
НЕ ПОЛІЗУТЬ...

АНУ,
МАРЕК...
ТИХО!
Я ЩОСЬ
ЧУВ...

ЗНОВУ
НАЧЕ ТІНІ ЯКІ РУХАЮТЬСЯ...

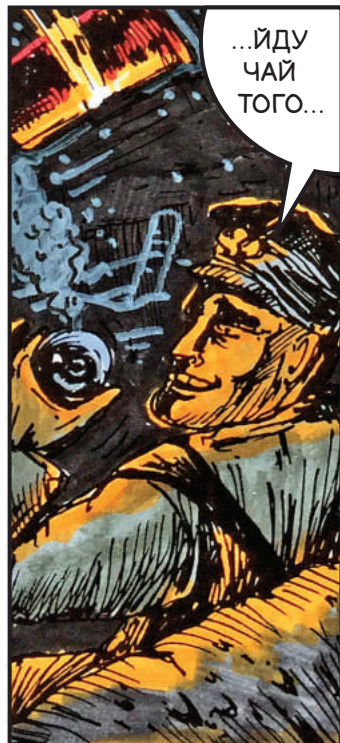

ТРЕБА ЗВАТИ
ПАНА ПОРУЧНИКА!
ТАМ ТОЧНО ХТОСЬ Є,
МАРЕК!

РАФАЛ,
ТОБІ ВЖЕ
УТРЕТЄ ЗА
ЦЮ НІЧ...

ДІДЬКО!
ЗВИ! Я ДО
КУЛЕМЕТА!
ШИБЧЕ!

...ЙДУ
ЧАЙ
ТОГО...

КУР...

МАТКА
БОСКА!!!
ЦО ТО Є??
ЦО???

ПАНЕ
ПОРУЧНИКУ!
ВОРОГ?!

МЕТАЙТЕ
В БРУСТВЕР!

ВЖУХ...

ПРИМКНУТЬ
ШТИК!
БИСТРО!!!

КЛАЦ!

А ЇТІ ЙОГО...
ГАРНІ ГОСТІ
ТА НЕ В ТУ ПОРУ...

ДО БРОНІ!!!
ШИБЧЕ –
ШИБЧЕ!!!

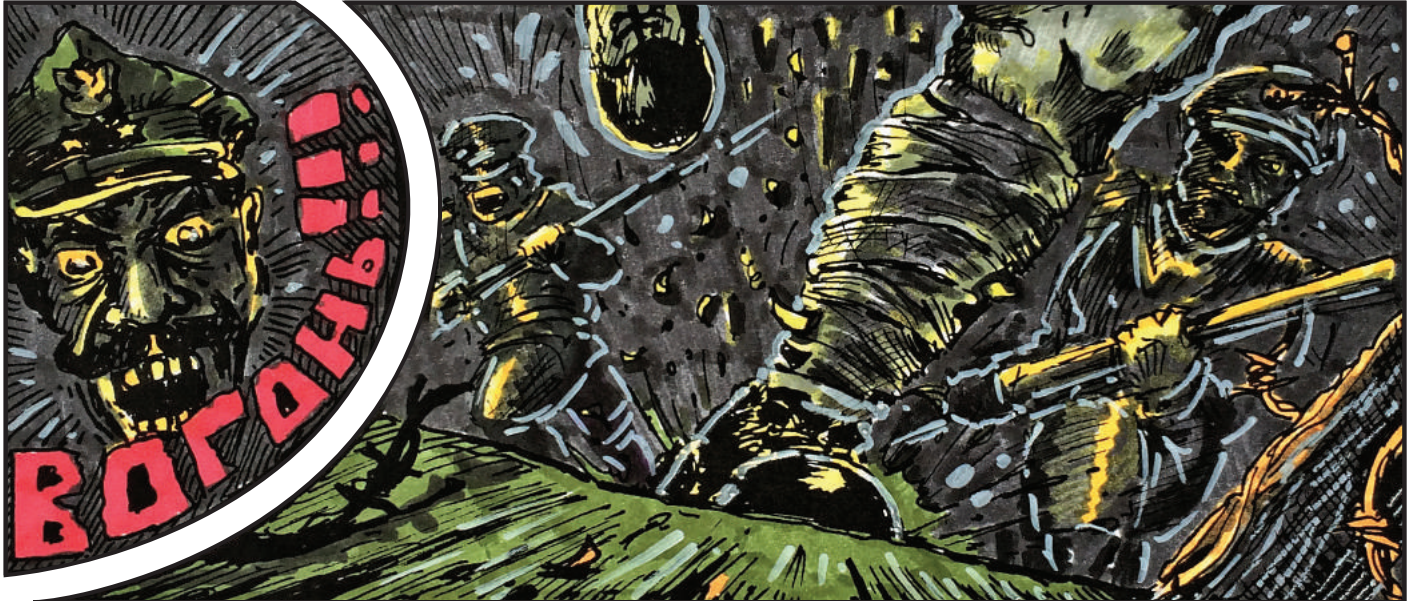
В ДЕКІЛЬКОХ МІСЦЯХ
ДРОТЯНІ ЗАГОРДЖЕННЯ
БУЛО ЗРУЙНОВАНО...

В АТАКУ!
ВПЕРІОД!
УРА-А-
А-А!!!

УРА-А! УРАААА!!!

ОЙ ЙО...
ВТАРОЙ ПУЛЕМЬОТ
ПАХОЖЕ ВСЕ ЕЩЕ
КУСАЕТСЯ!

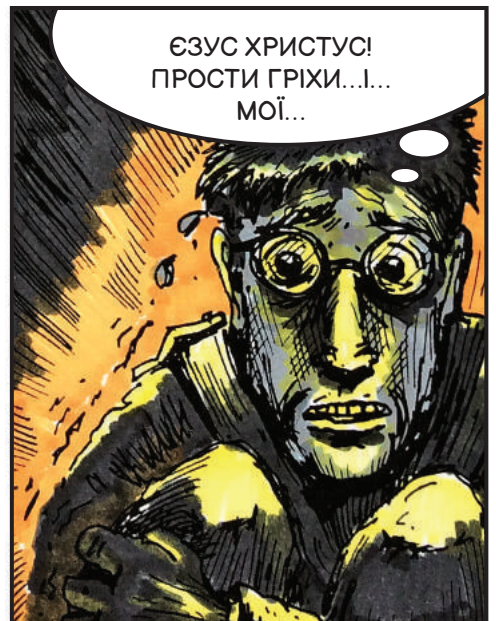
СТРЕЛЯЙТЕ!
НЕ СТОЙТЕ!!!
В АТАКУ-У!!!

ПСЯ
КРЕВ!
ЗАРАЗ
Я ВАМ!

ЕЗУС ХРИСТУС!
ПРОСТИ ГРІХИ...!...
МОЇ...

АНУ, ГОРБАТА,
ХОДИ ДО
ТАТА!!!

ХЛОПЦІ!!!
ПЕРЕДАЙТЕ
БУДЬОННОМУ!!!

КУ-
КУ!!!
Є
ХТО?

... ПАН
ГНАТ!!!
ЗЛЯКАВСЯ...
НОГИ
ОДНЯЛО,
ЗАКЛЯК
...

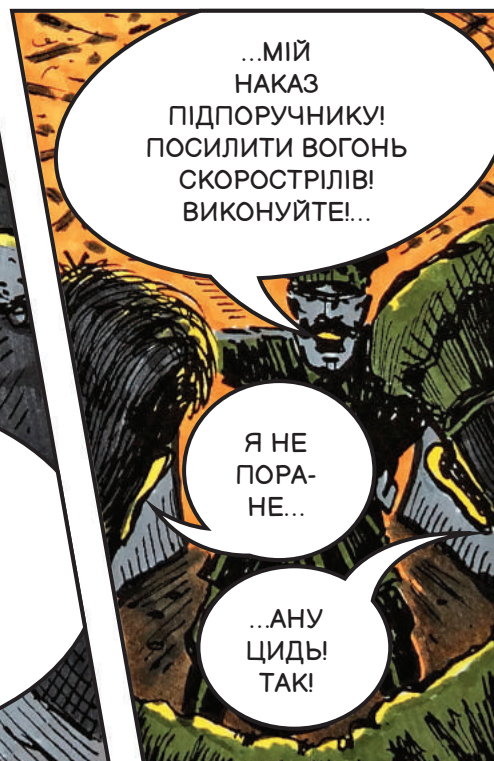
БАХ!

ХОП!!!
ВСТАВАЙ,
КОЗАЧЕ,
БО ДІВКА
ПЛАЧЕ!

СТРИЛЕЦЬ
ВЕЧІРНІЙ!!!
ПОРАНЕНОГО
ДО САНІТАРА!...
І ЩЕ! ВБИЛИ МОГО
ОРДИНАРЦЯ, ТОМУ
ПЕРЕДАСТЕ...

...МІЙ
НАКАЗ
ПІДПОРУЧНИКУ!
ПОСИЛИТИ ВОГОНЬ
СКОРОСТРІЛІВ!
ВИКОНУЙТЕ!...

Я НЕ
ПОРА-
НЕ...

...АНУ
ЦИДЬ!
ТАК!

БАХ!

ЛЕГШЕ ВЖЕ...
НОГИ ЙДУТЬ...
САНІТАР
НЕ ПОТРІБЕН...
ТІЛЬКИ ОТ... ЗБРОЮ
Я ВТРАТИВ, ДЕ
НЕ ЗНАЮ...

ЦЕ ДОБРЕ,
КРІС, Я ТОБІ
ДОБУДУ,
МЕНІ ГОЛОВНЕ,
ЩО ІНСТРУМЕНТИ
МОЇ ТАМ...
ХОДІМ!

ЩЕ ТРОХИ
І ПРИЙДЕМ...
ХОДІМ!

УСЕ НА МІСЦІ!
ТІЛЬКИ САНІТАРІВ
НЕ ВИДКО...
ОН КРІСА...

...ЗА 50 КРОКІВ
ДО ОКОПІВ ВЖЕ!!
ПРОСИМО ПРО ПІДКРІПЛЕННЯ!

ЗВ'ЯЗКІВЕЦЬ ВКАЗАВ ДЕ
ЗНАЙТИ ПІДПОРУЧНИКА...
ЗВІДТИ БУЛО ЧУТИ ЗЛІ,
КОРОТКІ ЧЕРГИ
КУЛЕМЕТА...

Я НАКАЗ
ПЕРЕДАМ...
А ВИ ЯК
БЕЗ КРІСА?

У САПЕРА,
І ЛОПАТА
СТРІЛЯЄ.
БІЖИ...

... А САНІТАРІВ НЕ БУЛО,
БО ВСЕ БІЛЬШЕ ПОРАНЕНИХ
ВОНИ НЕСЛИ ДО КРАЙНІХ ХАТ...

АЧКАРІК,
ПУГАЧ БРОСЬ,
А?

БРОСЬ
І БЕГІ АТСЕЛЯ!

НІ!
НІ! НІ!
НІ!!!

АНУ, СТІЙ!!!

О!
ХАХОЛ!
МАГІЛКУ ПАЦАНУ
КАПАТЬ ПРІШОЛ?

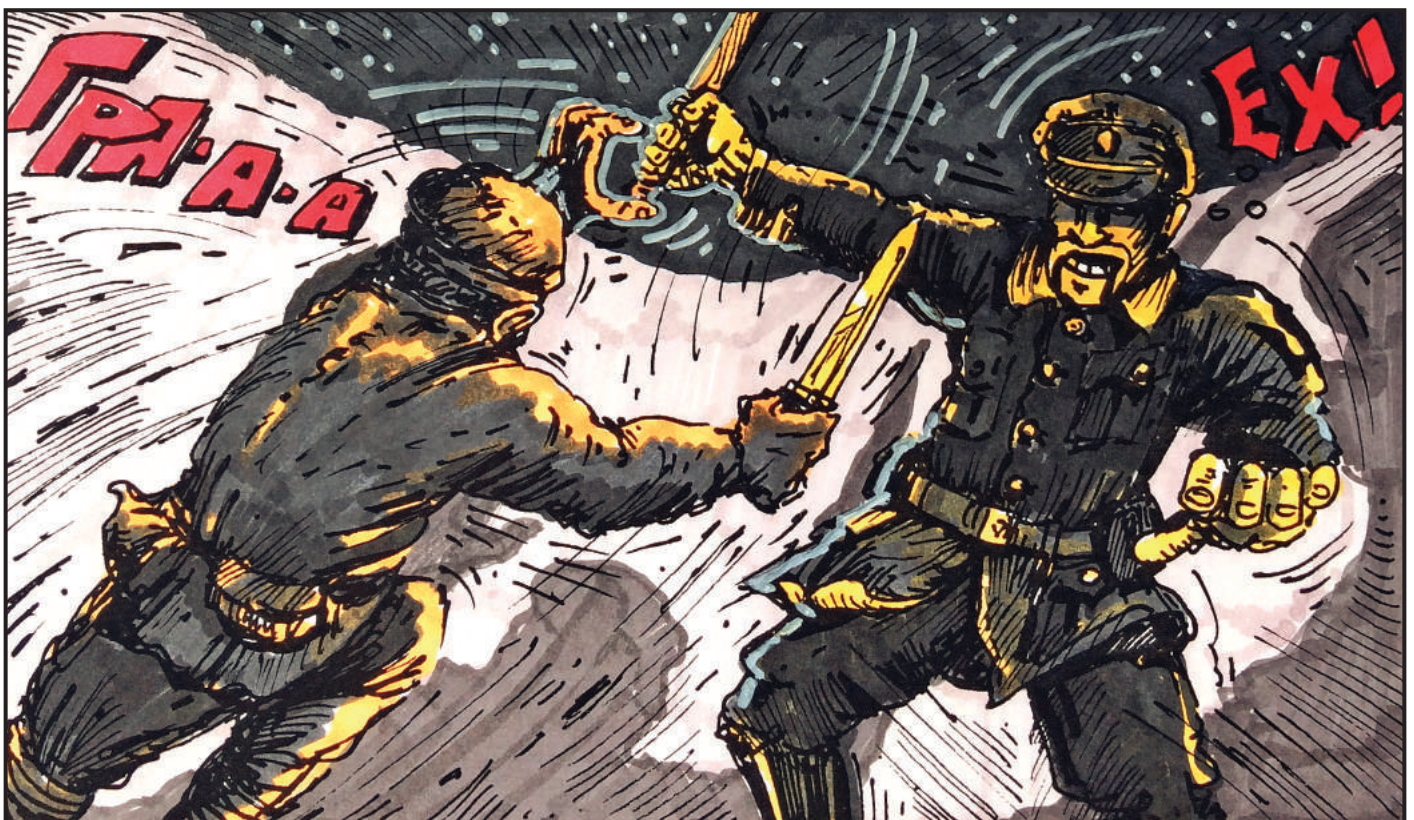
НЕ НОЙ, АЧКАРІК!
САМ УБЕЖАТЬ
НЕ ЗАХАТЄЛ!
А ТИ ІДІ, ХАХОЛ,
КА МНЄ,
СПЛЯШЄМ ГАПАКА,
А?

ПУЛЄМЬОТ
ЗАМАЛЧАЛ!
НУЖНО
ПАДНІМАТЬ
В АТАКУ...

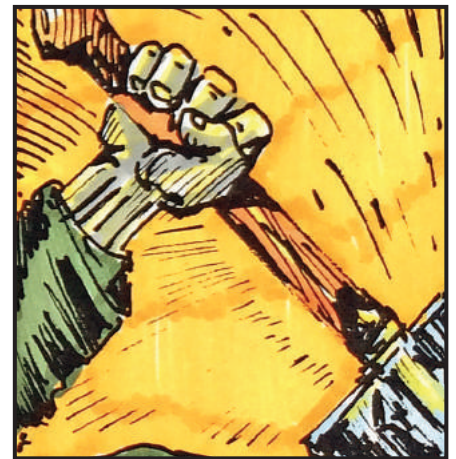
ОТ ТИ Ж
І БРИДКА ЖАБА...
ІДІ, ЗАТАНЦЮЄМО!
Я ТОБІ НА ЛОПАТІ
ЗАГРАЮ...

КАК ТЕБЕ
НОЖ В РЕБРЕ?
ЩЕКОЧЕТ?

ЛОСКОЧЕ...
ЛОВИ БАРАН-БУЦ,
ТЕЖ...ПОСМІЄШСЯ...

ДОБРЕ, ЩО
ОКУЛЯРИ ЗНАЙШЛИ...
Я ТЕПЕР ХОЧ БАЧУ...

ШВИДЧЕ СЮДИ!
ДЕ ПІДПОРУЧНИК?

МЕРТВІ ВСІ!
ЗАРАЗ ТУТ «ТОВАРИЩІВ»
ЯК ГНОЮ БУДЕ!

ПОРАНЕНОГО –
ДО МІСТА...
ТИ ЯК,
СТРІЛЕЦЬ?

ДЯКА БОГУ,
ПАНЕ КАПРАЛЕ,
ПОДРЯПИНА.
ЯКІ БУДУТЬ НАКАЗИ?

НА ЛІВОМУ ФЛАНЗІ
БІЙ ІДЕ У ОКОПАХ!
ЗАРАЗ І НАС НАКРИЄ! ТРЕБА
ВІДХОДИТИ ДО МІСТА!

ТВОРИТЬСЯ КАЗНА-ЩО...
ЗВ'ЯЗКУ НІЦ!
ЯКБИ МИ ЗА ПАНОМ
ПІДПОРУЧНИКОМ
НЕ ПІШЛИ,
Я Б І ВАС НЕ ЗНАЙШОВ...

У МЕНЕ
ДВАДЦЯТЕРО
І КУЛЕМЕТ...
А ТАМ ОРДА
БІЛЬШОВИКІВ!
ЗАРАЗ, РАЗОМ
ВІДСТУПИМО...

Я ДУМА...
МАТКА!!!
БОСКА!!!
НІ, НІ, НІ,
НІ-І-І!!!!

ЗНЕНАЦЬКА
СКОЧИЛИ...
ТВОЇ ТЕЖ ДОБРЯЧЕ
ЧЕРВОНИХ ВЧУБИЛИ.
ОДИН НАЧЕ
ЖИВИЙ...

... КАПРАЛЕ... ВОНИ.. ВО.. ВОНИ... ЩЕ ТУТ... ТІКАЙТЕ...

ОПА! БРАТКИ!
ТУТ ЄЩО ЛЯХІ!
СЮДА!!!

АХ ТИ... СМЕРТЬ ЇМ!!! А!

А?!
БІДА...
ШВИДКО
ТРЕБА
ЩОСЬ
РОБИТИ

ТРОЄ ПРОТИ ДЕСЯТИ...
БІЙ ЖОРСТОКИЙ, БЕЗ
СТРАХУ... АЛЕ КОРОТКИЙ

ХВАТИТ АЛЬОША!
МЬОРТВИЙ ОН!...
ЛОВКО МИ ЙХ...

АГА...
УУУУ, КОНТРА –
ЛЯШСКАЯ!

АЛЬОША!!
«ЗНАКОМСЯ» –
СКОРОСТРІЛ
«ШОША»!

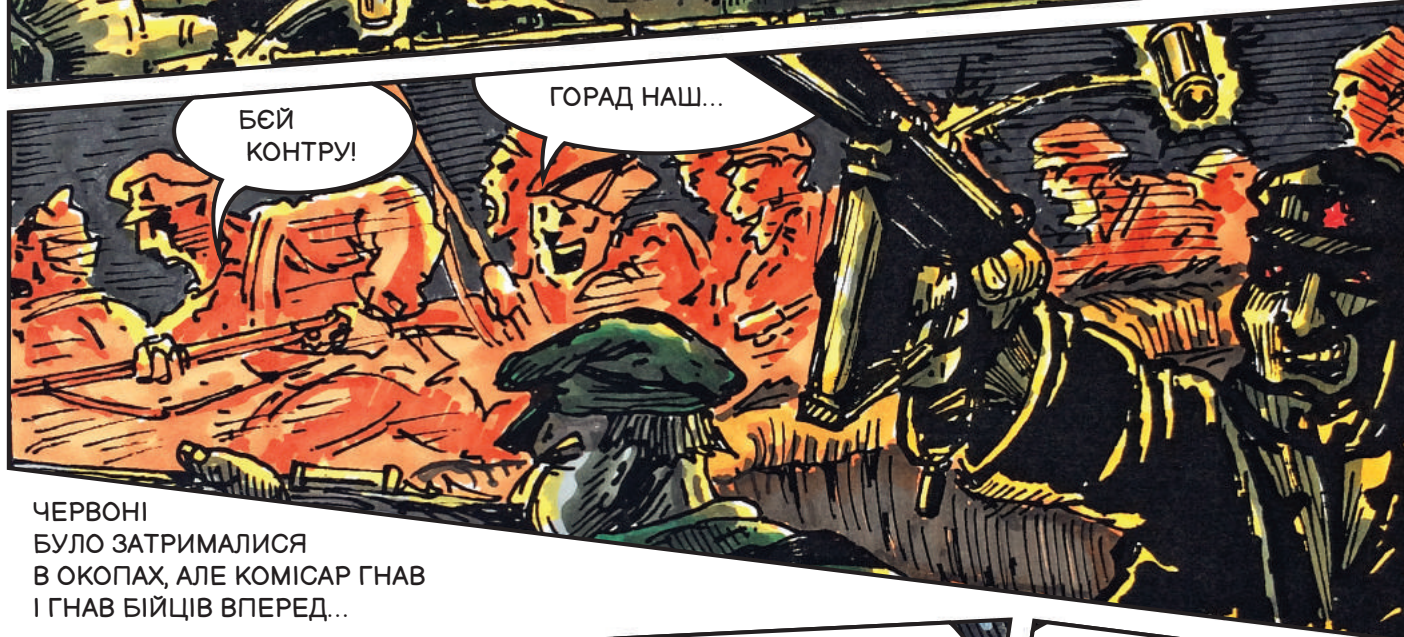

ШИБЧЕ! ВІДХОДИМ
ДО МІСТА!!!

ВІДДІЛ НЕ ВИТРИМАВ
НАТИСКУ ПЕРЕВАЖАЮЧОГО
ВОРОГА І ПОЧАВ
ВІДСТУПАТИ... БІГОМ...

БЕЙ
КОНТРУ!

ГОРАД НАШ...

ЧЕРВОНІ
БУЛО ЗАТРИМАЛИСЯ
В ОКОПАХ, АЛЕ КОМІСАР ГНАВ
І ГНАВ БІЙЦІВ ВПЕРЕД...

АНУ СТОЙ, СЕМЬОН!
ПРИКАЗ МОЙ
ПЕРЕДАШ К НАШИМ –
ВЕРНЬОШСЯ...

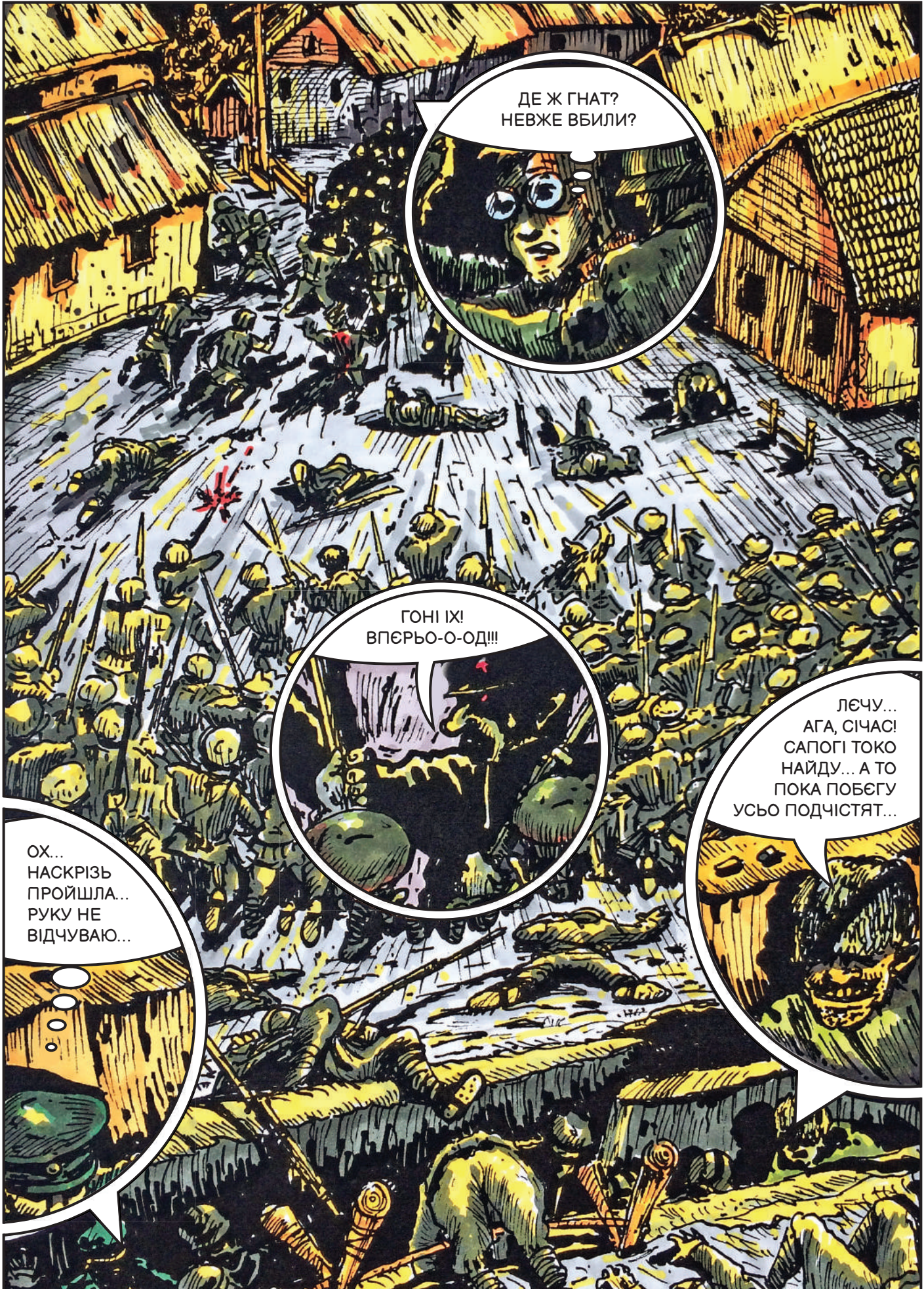

СЛУШАЮСЬ!
Я ПУЛЄЙ –
МУХОЙ! АДНА
НАГА ТУТ...

... А ДРУГАЯ ТАМ...
АММ... ОЙ...

ЗАТКНИСЬ
МУХА-ПУЛЯ,
НЕ ТАРАТОРЬ!
ПЕРЕДАЙ – МИ ІХ
В ГОРАД ВГОНІМ,
НО ПАДМОГА НУЖНА,
ПОТЕРЬ МНОГО...
ВСЬО, ПОЛЕТЕЛ!!!

ДЕ Ж ГНАТ?
НЕВЖЕ ВБИЛИ?

ГОНІ ІХ!
ВПЕРЬО-О-ОД!!!

ЛЄЧУ...
АГА, СІЧАС!
САПОГІ ТОКО
НАЙДУ... А ТО
ПОКА ПОБЄГУ
УСЬО ПОДЧІСЬТЯТ...

ОХ...
НАСКРІЗЬ
ПРОЙШЛА...
РУКУ НЕ
ВІДЧУВАЮ...

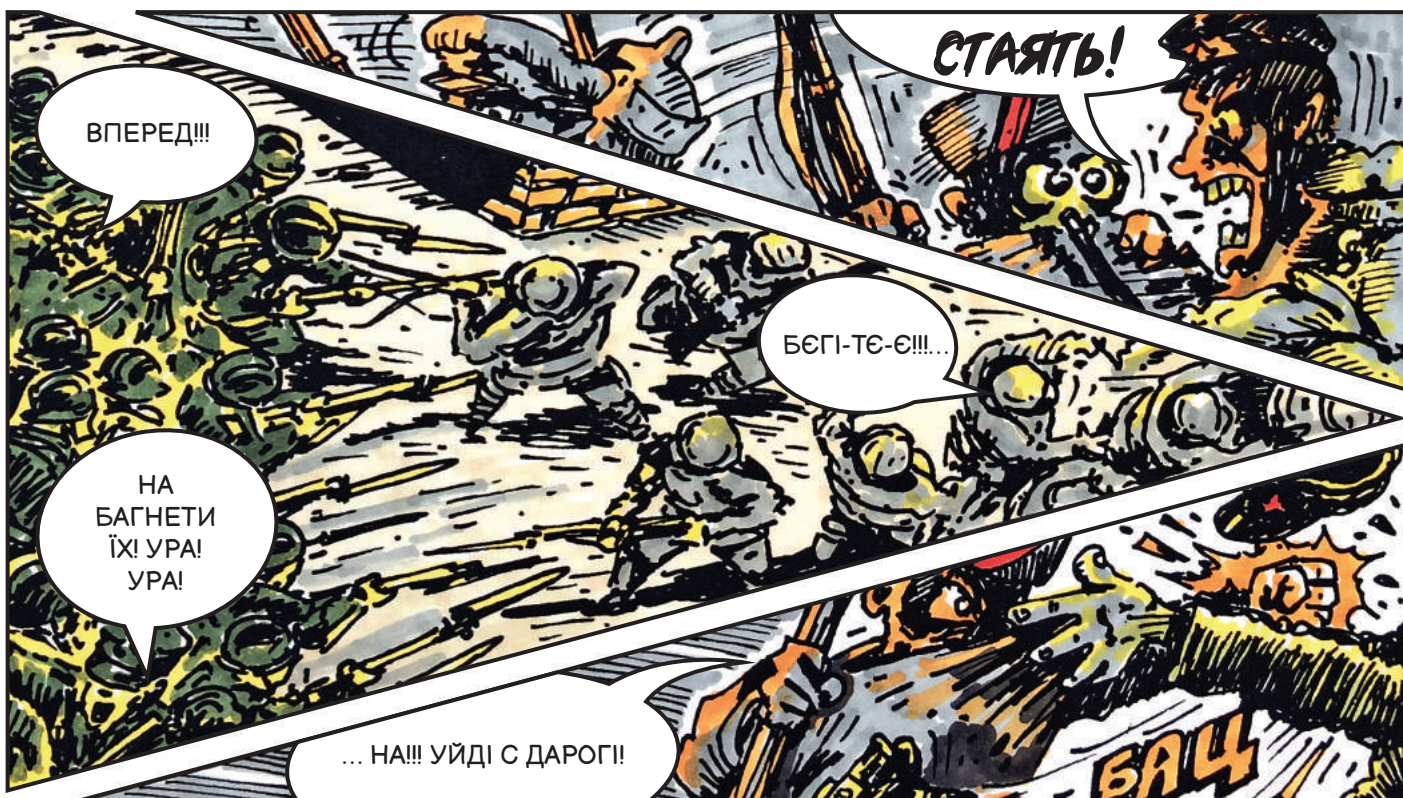

НУ ЄГО!
ЕТО ЛОВУШКА!
НАС УСЄХ
ТУТ УБЬЮТ!!

СТЯТЬ!!!
СТЯТЬ СВОЛАЧІ!
АБАРАНЯТСЯ,
НЕ АТСТУПАТЬ!

ТІКАЙТЕ!
ЕТО ЗАСАДА!
САМ БАРАНЯЙСЯ!
ТІКАЄМ!

ВПЕРЕД!!!

БЄГІ-ТЄ-Є!!!...

НА
БАГНЕТИ
ЇХ! УРА!
УРА!

... НА!!! УЙДІ С ДАРОГ!

СТЯТЬ!

БАЦ

ХВИЛИНА –
І НЕ МИ, ВОНИ
ЗЛЯКАНА
ЮРБА...

... ТРЕБА
ЗНАЙТИ
ГНАТА...

І 10 ХВИЛИН НЕ МИНУЛО,
ЯК ЧЕРВОНІ БІГЛИ
ПОВЗ ОКОПИ...

ОПА!
ШО ТАМ
ЗА ШУМ...

ОЙ ЙО!
КАМІСАР
?!?!?!

БІГ

БУМ

СЕМЬОН?
А ТИ КАК ТУТ
...А ГДЕ
ПАДМОГА
?!?!

ІЛІ ТИ
ПРИКАЗ НЕ
ВИПОЛНІЛ
?

УЖЕ
СОБІРАЛСЯ
... САПОГІ
Я...ЕХ... НЕТ
ВОБЩЕ

Я ЕТО...
ТОВО... Я
КАК РАЗ

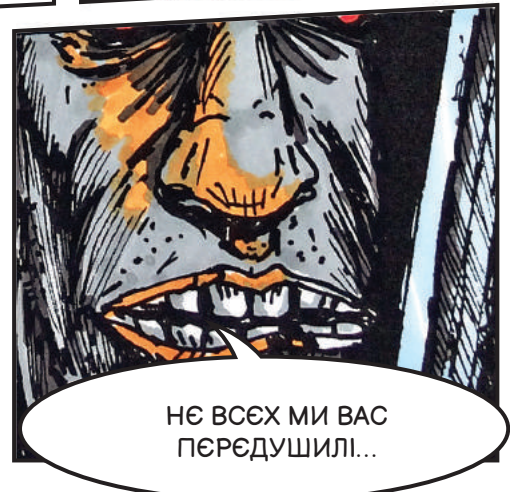

ЧТО?!?!
АХ ТИ ГНІДА!
Я ТЕБЯ УБЬЮ
ВОШЬ! УБЬЮ,
УБЬЮ!!!

А ЧТО?!
ТИ ЖИРУЄШ
А МИ М'ЯСО
НА ПУЛІ? А?
УБЕЙ!!!

А ДА

ТИ ВООБЩЕ
ЧЕГО ВАЮЄШ,
ЗА УКРАЇНУ?
САБОРНУ І
САМАСТІЙНУ?

НЄТ ЄЙО!
СОВЕЦКАЯ АНА!
ПОНІМАЄШ?!
НЄТ???

...НАДО
ЕГО ЗАБАЛТАТЬ
І РЕЗКО
ВИПАД...

І НЄ БИЛО
ЄЙО! НІКАГДА!
ВИ МАЛАРОСИ.
НАМ, РУССКИМ –
БРАТЬЯ,
НЄ ЛЯХУ...

З ТАКИМ
БРАТОМ СИРОТОЮ
БУТИ ЗА ЩАСТЯ...
ЖАБА ТОБІ БРАТ!

ЖАБА?
НА!!!

АХ ТИ...

ПІДЛІЖКА

ХА!
ТВАЯ УКРАЇНА –
КАК ЕТА ЛАПАТА!
НЄ НАДОЛГО!

ЧУВСТВУЄШ?!
ЕТО ТВАЯ
СМЕРТЬ...

САБЛЯ –
НЕ ЛАПАТА!
ЕТО...

САБЛЯ...
ЛОПАТА...
ОСЬ ТОБІ
ЛІКОТЬ –
БОМБА –
ГРАНАТА!...

ЖРЄСЬ

СЛАМАЛ ЛАПАТУ... СЛАМАЮ
І ШЕЮ! ТИ У МЕНЯ ПОД
ІНТЕРНАЦІОНАЛ ЗДОХНЄШ...

ХОЧЕШ ЖИТЬ? ПОЙ!!!
ЕТО ЄСТЬ НАШ ПАСЛЕДНІЙ
І РЕШІТЕЛЬНИЙ БОЙ...

МИ НАШ, МИ НОВИЙ
МІР ПАСТРОІМ... ХТО
БИЛ НІКЕМ, ТОТ СТА...

ПАН ГНАТ!?

...БОЖЕ...
...ПОМОЖИ...

ПАН ГНАТ?
ЦЕ ВИ? БОЖЕ...
ЩО...

..КХЕ-ХЕ-ХЕЕЕ...
Я...ТРСЦЯ ЙОГО
МАМІ... А НА МЕНІ...
ШАЛЯПІН...
«НО ОН УЖЕ УХОДІТ»

... ЕХ... РАФАЛ...
ОН «ПІВЕЦ»
СКАЗАВ ЩО УКРАЇНА -
ЛОПАТА... ЗЛАМАВ -
І НЕМА...

... ДУРЕНЬ...
ДЕРЖАК МИ
НОВИЙ ЗАВШИ
ЗРОБИМО...

... НАШІ
ПОВЕРТАЮТЬСЯ...
А НА ВАС
МІСЦЯ ЖИВОГО
НЕМА...

ШВИДШЕ
У ОКОПИ!

ЗАЙНЯТИ
ПОЗИЦІЇ!
ПО МІСЦЯХ!

ЩО
ЗА СВИСТ -
ГУДІННЯ?
ЦЕ
ЩО?

ЦЕ ІСТЕРИКА.
Б'ЮТЬ БО
БІСЯТЬСЯ...
І МИМО...

І ЗНАЄШ...
ПОВІР - РАНО
ЧИ ПІЗНО ЛОПАТА
ЦЯ «СОВЕТИ» ЗАКОПАЄ...
ТИСЯЧІ РОКІВ

НАС ЗА
ГОРЛО БРАЛИ,
ЩОБ МИ
ПІСНІ ЧУЖІ
СПІВАЛИ...

2.00 - ПЕВНО
ЦЕ ОСТАННІЙ
ЗАЛП - БІЛЬШЕ
НЕ СВИСТІТЬ...

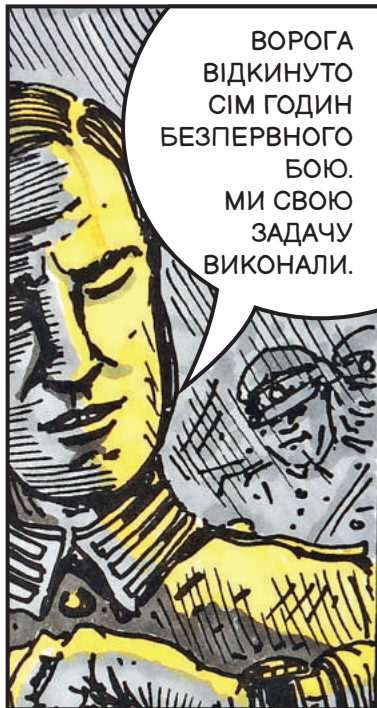

НІЧОГО
НОВОГО...
НА ЛІНІЇ
СПОКІЙ...

НА ВІДТИНКУ
СІТАНЕЦЬ-ГИЖА
НІЧОГО
НОВОГО...

ОБСТРІЛ
СТИХАЄ...
НІЧОГО
НОВОГО
СПОКІЙ

ШТАБ
ОБОРОНИ
ЗАМОСТЯ.
2:01
31.08. 1920

ВРОГА
ВІДКИНУТО
СІМ ГОДИН
БЕЗПЕРВНОГО
БОЮ.
МИ СВОЮ
ЗАДАЧУ
ВИКОНАЛИ.

А ПАМ'ЯТАЄШ,
ЯК МИ В ОДЕСІ,
ЮНКЕРАМИ, ВДВОХ
ПРОТИ ШЕСТИ
БИЛИСЯ?

НУ ТИ ПОРІВНЯВ!
ПЕРШУ КІННУ
І ШІСТЬ БЕНДЮЖНИКІВ...
ТОДІ, ВСЕВОЛОДЕ, БУЛО
СТРАШНІШЕ
І ВАЖЧЕ...

... ТИША ЯКА...
НЕВЖЕ КІНЕЦЬ?
ВИ МЕНІ ЖИТТЯ
ВРЯТУВАЛИ. Я
ВАШ БОРЖНИК...

КІНЕЦЬ? НІ...
ЦЕ ТІЛЬКИ ПОЧАТОК...
А ТЕ ЦО ПОРЯТУВАВ...
МІЖ НАШИМИ НАРОДАМИ
ЗАВЖДИ ТАК – ТО ЧУБИМОСЬ,
ТО РЯТУЄМО.

Бій за Замостя завершився переконливою перемогою українців та поляків. Загальні втрати оборонців становили більше 200 вбитих та поранених. Втрати ворога були значно більшими, але для «непереможних» червоних будьонівців це стало насамперед страшною моральною поразкою.

Після боїв за Замостя, Перша кінна армія відступала через Правобережну Україну. Майже втікаючи, червоні несли хаос і безлад, грабували села та містечка, влаштовували погроми та виміщали усю злість від поразки на мирному населенні. Дисципліна і моральний дух впали настільки, що для наведення порядку у Першій кінній, командування вимушене було вдатися до розстрілів.

Але це початок вже зовсім іншої історії...

Ми ж пропонуємо коротко ознайомитись з деякими цікавими фактами про викладені у мальовисі події.

Замостя у 1920 році.

«...Замостя, як стара фортеця, безперечно, походила на оборонний пункт. Це невелике, густо забудоване містечко, в якому сходяться три шосейні шляхи, що полеглише довіз. Околиці його в більшості відкрита рівнина. Західня частина його загороджена малою річкою Лабунькою. По обох її сторонах тягнеться тяжко прохідне болото. В деяких місцях воно зовсім недоступне. Північно-східня сторона суха та горбковата. На тій же стороні недалеко від міста тягнуться два поздовжні густо засаджені деревами села: Майдан і Шопінек. Закриваючись ними, ворог міг, незамічуваний залогою, вигідно скупчувати свої сили, а рівночасно використати ті села на вихідні пункти до наступу. Досить вигідний підступ був ще і з півночі від села Сітанець. Укріплення міста — це групи окопів з одним, а в деяких місцях з двома рядами колючих дротів, які захоплювали і обидва передмістя Замостя, — Любельське і Нову Осаду...»

АНДРІЙ ДОМАРАЦЬКИЙ
офіцер штабу 6-ї Січової дивізії Армії УНР, 1921

Всеволод Змієнко з Марком Безручком в таборі інтернованих українців у Польщі

МАРКО БЕЗРУЧКО

генерал-хорунжий Армії УНР

1883-1944

Щоб стати професійним військовим, Марко Безручко покинув вчителювання. Він належав до тих офіцерів армії Російської імперії, які під час Революції перейшли на службу Україні. В українському війську Марко Безручко займав важливі штабні посади. Зокрема, очолював штаб корпусу Січових стрільців, командиром яких був Євген Коновалець.

На початку 1920 Марко Безручко очолив 1-шу українську стрілецьку дивізію, згодом відому як 6-та Січова стрілецька дивізія Армії УНР. Її сформували з полонених та інтернованих Польщею українських військових. Навесні почався польсько-український наступ на Київ проти більшовиків, дивізію Безручка відправили на фронт. У травні дивізія взяла участь у великому параді частин Війська Польського на Хрещатику, 23 травня – у параді в Києві українських військ. Під час літнього наступу Червоної армії, дивізія Марка Безручка в складі 3-ї польської армії брала участь у боях з більшовиками під Ігнатполем, Пергою, Ковелем і Холмом.

Найбільше 6-та дивізія прославилася героїчною обороною Замостя 29-31 серпня 1920 року. Марко Безручко очолив українські та польські військові частини міста, яке стало на шляху червоної кінноти Семена Будьонного. У цей час вирішувалася доля ключової битви під Варшавою, і будьонівці мали завдати фатального флангового удару по польських військах. Однак ці плани зруйнували захисники Замостя. Українці прикрили собою контрнаступ польських союзників, який увійшов в історію як «диво над Віслою».

«Українець, який врятував Варшаву від більшовизму» – так історики називають Марка Безручка. Згодом його хотіли нагородити найвищим польським військовим орденом Virtuti Militari. Та генерал відмовився від нагороди зі словами: «Я воював за Україну, а не за Польщу».

На еміграції Марко Безручко працював у військових структурах уряду УНР в екзилі. У травні-липні 1921 очолював Міністерство військових справ українського уряду у вигнанні.

«Дивізія їхала до своїх, залишаючи за собою одротоване, окопане та горде на перемогу над кілька-кратно сильнішим від себе ворогом, Замостя. Кожний козак і старшина вертався до своїх веселий і певний себе, знаючи, що якслід репрезентував Українську Армію через довгий час перебування дивізії в складі Польської Армії. Багато польських міст і сіл, через які проходила наша VI-а дивізія, а найбільше та найчастіше Замостя будуть згадувати нас лише добрим словом».

АНДРІЙ ДОМАРАЦЬКИЙ
офіцер штабу 6-ї Січової дивізії Армії УНР, 1921

ВСЕВОЛОД ЗМІЄНКО

генерал-хорунжий Армії УНР
1886-1938

Професійний військовий, підполковник армії Російської імперії, нагороджений за бойові заслуги численними нагородами, зокрема Георгіївською зброєю.

У грудні 1917 став начальником штабу Одеської гайдамацької дивізії. Згодом займав різні штабні посади в українському війську на Одещині. Коли в грудні 1918 білогвардійці за підтримки Антанти спробували взяти під контроль Одесу, Всеволод Змієнко керував українськими військами у вуличних боях, а потім за наказом Директорії організував їх відступ з міста.

У 1919 році командував військами УНР на Південно-східному фронті, служив начальником штабу 10-ї пішої дивізії корпусу Січових стрільців.

У лютому 1920 Всеволода Змієнка призначили начальником штабу 1-ї української стрілецької дивізії (згодом 6-та Січова стрілецька дивізія) Армії УНР, якою командував його старий друг – полковник Марко Безручко. Тандем Безручко-Змієнко керував бойовими діями 6-ї дивізії під час відступу з Києва влітку 1920. Але особливо вони відзначилися під час оборони Замостя 29-31 серпня 1920 року від військ 1-ї кінної армії Семена Будьонного. Невеликий штаб 6-ї дивізії на чолі зі Змієнком мусив нашвидкуруч організувати дії зведених у залого міста польських та українських частин, які до цього ніколи не воювали разом. І Змієнко впорався з цим завданням. За перемогу під Замостям та інші успішні дії під час польсько-радянської війни Всеволод Змієнко був удостоєний звання генерал-хорунжого.

В еміграції Всеволод Змієнко працював над збереженням кадрів українського війська. У 1928-1936 роках він очолював українську розвідку та контррозвідку.

«Нариси менше-більше важливих моментів бойової діяльності VI-ої Січової стрілецької дивізії дають право сказати, що вона не поганьбила української Армії, українського народу, а навпаки, своєю бойовою діяльністю високо піднесла прапор УНР в очах всього світу (Комунікати польського генерального штабу друкувалися у всій закордонній пресі). Дивізія вживала найкращих метод агітації: агітації своїм поведінням, перед котрим никли всілякі брехні».

ВСЕВОЛОД ЗМІЄНКО

про дії 6-ї дивізії у 1920. Олександрів, 1921

МИКОЛАЙ БОЛТУЦ

бригадний генерал Війська Польського
1893 - 1939

Кадровий офіцер армії Російської імперії польського походження. Отримав військову освіту в Омському кадетському корпусі та Павловському піхотному училищі.

Під час Першої світової війни талановитий офіцер відзначений багатьма нагородами, зокрема Георгіївською зброєю. Після Революції перейшов служити в новостворену польську армію.

Під час польсько-радянської війни капітан Болтуц командував 31-м полком стрільців Каньовських, взявши безпосередню участь у обороні Замостя.

В міжвоєнний період займав високі посади у польській армії, дослужився до бригадного генерала.

Під час Другої світової війни генерал очолював Оперативну групу у складі Поморської армії. Це був єдиний польський підрозділ, який не лише успішно витримав атаки німецьких військ, а й контратакуючи перейшов кордони Східної Пруссії, перенісши бойові дії на територію ворога.

Подейкують, що їдучи на фронт Болтуц сказав рідним :
«Це не та війна, яку ми збираємось виграти, але я не з тих солдат, які здаються».

Генерал не здався. 22 вересня 1939 року він поліг під німецькими кулями, піднявши в атаку своїх солдатів, у бою неподалік від Варшави .

«...Ще до вечора 29 серпня 1920 існував зв'язок з Любліном, і генерал Желіковський (командир 10 польської дивізії) в розмові з командиром 31-го п. С. К. запитав: «Чи Командування Групою не перешкоджає, чи полк витримає?» (Дивне питання — не на часі і не на місці, як могло перешкоджати Командування Групою? — П. С). Командир полку відповів: «Відношення з Командуванням Групою уклалися добре і запевнив — Буденний на «Замостю» — зламає собі зуби».

ПЕТРО САМУТИН
Генерал хорунжий

(цитату взято <https://komb-a-ingwar.blogspot.com/search/label/1975%20E2%84%96%201>)

ОБОРОНА ЗАМОСТЯ.

Легенда про лопату.

Мальопис.

Над проектом працювали:

Ідея – Володимир Поліщук

Сценарій – Володимир Поліщук та Ігор Кромф

Художник – Володимир Поліщук

Колористика – Володимир Поліщук

Редактура – Ігор Кромф

Дизайн / Верстка –

Юрко Смертига, Юрко Смертига (молодший)

У мальописі використані матеріали брошури
«1920: На захисті Європи від більшовизму».

Науковий рецензент – Савченко Григорій Петрович
кандидат історичних наук, професор

Друк — ФОП Ган М.М.

Наклад — 500 примірників.

©2021. Усі права захищено.

Не для продажу